

Essä om arbetet bakom projektet *sen var vi alltså mammor*.

Sofia Kråka

Masterprogram Fri Konst, Konstfack, 2016.Handledare: Jacob Kimvall, opponert: Håkan Nilsson

Till dig som läsare

Jag började att skriva på den här essän när jag efter en mammaledighet kom tillbaka till Konstfack för att göra mitt andra år på masterprogrammet i Fri Konst. Det var har varit en lång skrivprocess som till slut landade i mig själv. Jag har valt att skriva utifrån mig själv och mina erfarenheter som nybliven förstagångsmamma. Texten är skriven som en flödande text, utan kapitel. Den tar in flera olika referenser som jag i min process har tyckt varit viktiga för att nyansera eller som hjälp att föra resonemang och för att förflytta berättelsen utanför mig. Materialet och erfarenheterna som du kommer att läsa om ligger till grund för mitt projekt *sen var vi alltså mammor*. Ett projekt som började när jag var hemma med min son. Genom stöd av andra mammors berättelser som jag tagit del av genom litteratur, teori, bloggar och intervjuer med andra mammor som var i samma tid som jag.

Det är en text och ett projekt som handlar om att förstå och synliggöra dels vad en nybliven mamma går igenom för processer och dels att ge denna tid och dessa erfarenheten en plats. Då det är en tid som jag tolkar som att den har negligeras pågrund av dess vardaglighet.

Att skriva den här essän har varit som en öppning. Jag ser texten som en kort samling tankar och vinklar som jag i ett större arbete skulle kunna gå mycket djupare in på.

Stort tack till alla mammor som jag samtalat med och spenderat tid med. Utan er hade det inte blivit någonting.

Kort om bildmaterialet och projektet

sen var vi alltså mammor är ett projekt som än så länge har blivit en serie målningar. Det är små målningar i gouache på papper som jag sammanställt tillsammans med texter i collage. Motiven på målningarna är hämtade från mitt hem. Det är små fixerade stunder, nästan bara av material som finns i ett hem som har småbarn. Målningarna är sömna och stilla.

Innan jag gjorde målningarna som finns i collagen var det länge sedan jag målade. I tidigare måleriprojekt som jag gjort hade jag svårt att känna mig nöjd med bilderna jag arbetade med. Jag tyckte ofta att det var svårt att kommentera eller att få med ett innehåll som pekade åt det hållet som jag ville. När jag var mammaledig målade jag utifrån ett behov, ett helt annat behov än jag tidigare gjort. Det var ett sätt att få vara ensam en stund, eller ett sätt att koppla bort tankarna. Tidigare har jag alltid gjort researchen först och sedan kommit fram till bilder. Nu vände processen på sig. Det tog ganska långt tid innan jag såg ett värde med målningarna. Efter en tid insåg jag att jag hade lyckats att fånga en tid. Att jag hade lyckats att fånga en blick, ett seende och ett tillstånd. Bildserien tillsammans med texter resulterade bland annat i två stycken collage. Collagen har fått titlarna *Låt oss förstå denna omvälvande tid. Alltid pågående. 1&2.*

Texterna i collagen har olika ton och kommunicerar på olika sätt. I collagen finns post-it lappar, sms-rutor, anteckningar och tankar som varierar att kommunicera utåt, till en värld utanför hemmet och texter som fungerar mer som stämningar som avslöjar en tanke eller en tid. Exempel 1, sms-bubbla: "Det vore bra om vi kan ses hemma hos mig.", Exempel 2, målad korsstygstavla: "Good Enough Mother, D. Winnicott.", Exempel 3, post-it lapp: "En ny koreografi." Några av de längre texterna i collagen är hämtade från några av referenserna i denna text och fungerar som en teorigrund för betraktaren och som ger en referensram.

Essän tar inte vidare upp mina verk mer specifikt utan är ett samlat berättande om mitt arbetsmaterial. I ett avslutande appendix finns dokumentation av målningarna. Detta för att ge en bild av hur dom ser ut. Essän tar inte heller upp andra konstnärer som jag har tittat på under arbetets gång. Men jag vill ändå nämna några konstnärer vars arbeten som jag tycker är viktiga att nämna i relation till mitt projekt, bland annat Anna Sjödahl, Gittan Jönsson, Mary Kelly och Jonna Rytel.

I en längre text skulle jag ha möjligheten att skriva mer om dessa konstnärer och mitt projekts relation till dem. När jag skrev denna text hade jag ett annat fokus och behov. Eller letande.

Definitionen av en mamma: en mamma är en person som har ett barn, en person som definierar sig som kvinna och mamma till sitt barn, en person som har fött eller adopterat ett barn. I min text kommer ordet mamma upp många gånger. Under mitt arbete har jag utgått ifrån min egen erfarenheter där en graviditet och en förlossning är starkt knutna till upplevelsen av att bli mamma. Dock vill jag inte exkludera alla de andra mammorna. Många av processerna som en nybliven mamma går igenom, oavsett barnets ålder eller tillkomst, tror jag att de flesta som kallar sig mammor kan relatera till. Det vill säga sådant som speglas av samhälle och omgivning.

Essä om arbetet bakom projektet *sen var vi alltså mammor*

Jag går hem, tar testet. Plusset. Gravid.

Jag går och jobbar.

Jag kommer hem och berättar att jag är gravid.

Nio månader senare har jag nått crescendo. Föder fram ett barn.

Åker hem och sen ska vi vara hemma. Tillsammans. Jättelänge och jättemycket.

Smörmusik och ballader. Alltså, jag är så jävla trött.

Lyckan, ödmjukheten.

Tusen pussar och nynnande melodier som lugnar mig lika mycket som bebis. Måste jag vara så trött?

Allting är upp-och-ned.

Hemmet.

För mig var det långsamt och utdraget förvirrande att inse att jag hade ett barn. Att jag hade ansvar för ett barn. Ansvar hade jag tidigare tolkat som synonymt med att vara vuxen. När jag satt i min soffa precis hemkommen från BB kände jag mig inte alls vuxen. För första gången snuddade jag vid insikten att jag, skulle ta hand om och vara med det här barnet. Att jag var hans mamma.

Graviditeten var en period av självreflektion, utvärdering och kroppslig tyngd. För min del var det också en tyst period. Det var svårt att tänka, svårt att fokusera. Mina tankar på barnet var ständigt närvarande, men mest närvarande var min kropp. Den gjorde sig påmind hela tiden. När jag var

gravid hade jag ofta en känsla av ensamhet, en känsla av att vara introvert. Det var i mig det hände och det var mitt blivande barn därinne. I slutet av dagen och i slutet av alla resonemang var det alltid i mig som allting landade och pågick. Rör barnet på sig? Orkar min kropp lite till? Redan då började de sömnlösa nätterna. Det var rock-n-roll i magen och jag kunde inte sova utan en uppsjö av kuddar under mig, mellan knäna och bakom ryggen. Mycket under en graviditet är en mental förberedelse på det som skulle komma sen. Regelbundna mattider och ruggad sömn. För att inte känna mig ensam började jag att läsa bloggar och böcker om andra kvinnor och deras berättelser. I mig skapades ett samtal. Jag samlade på berättelserna och historierna som jag tidigare i mitt liv inte känt mig delaktig i eller haft behov att ta del av. I berättelserna hittade jag en stark kollektiv känsla. Som att jag var del av en grupp människor med erfarenheter som jag hade och snart skulle få. Jag försökte förstå och började formulera min roll som mamma. För mig var relationen till mammor på ett såhär nära håll helt nytt. Vilket egentligen är konstigt. Jag har en mamma. Jag har också en syster som fått barn. Men innan jag blev gravid hade jag svårt att relatera till mammor och mödraskap. Jag tyckte mig ha en stark bild av mammor som en relativt homogen grupp. Bilden av mamman finns i mig och i samhället, hon har tillskrivits vissa egenskaper, såsom ömhet, mjuk och uppoffrande. Levde jag upp till det?

Till en början kände jag mig skeptiskt till den mammagrupp på barnvårdscentralen som jag senare skulle bli inbjuden till. På något vis kände jag att jag kanske skulle bli påverkad av dem. Hur eller på vilket sätt visste jag inte. Kanske hade den känslan att göra med att ha levt så intim med min bebis under en graviditet, och att sen behöva exponera oss utanför, i en annan miljö tillsammans med andra som kanske hade kommit mycket längre i sin processer och förstod mer än vad jag gjorde. Jag också hade en känsla av att jag som student skulle bli sedd ur ett annat perspektiv än de mammorna jag skulle träffa. Jag skulle antagligen inte ha samma ekonomiska stabilitet och det stressade mig. Kommer de att se på mig som en oansvarig mamma? Att mitt liv inte var lika planerat som många är när de får sina barn vad gäller boendesituation och att de flesta redan påbörjat sitt yrkesliv. Under tiden som jag fick mitt barn bodde jag i en studentlägenhet i Stockholms innerstad och träffade mammor som hade en annan levnadssituation än vad jag hade.

Den amerikanska sociologen Martha McMahon skriver i *Engendering Motherhood*,¹ i vilken hon studerar skillnader i kanadensiska kvinnors erfarenheter av att bli mammor, och om bland annat

¹ Martha McMahon. *Engendering Motherhood: Identity and Self-Transformation in Women's Lives*. New York: The Guilford Press, 1995.

arbetar- och medelklasskvinnors idéer om vad de bör ha uppnått i sitt liv innan de får barn. Många av medelklasskvinnorna kände att de ville vara tillräckligt vuxna, det vill säga uppnå mognad, innan de fick barn. Ofta baserat på en manlig modell av mognad med kriterier om karriär och levnadssituation. ”Borrowing from middle-class masculinist models of the individual, these middle-class women constructed personal achievement, not ”womanhood” as a precondition for having children”.² Medan många arbetarklasskvinnor upplevde att de blev vuxna, eller uppnådde mognad genom att skaffa barn. Mellan de två grupperna finns en skillnad i levnadsplanering. Den ena gruppen som bygger sitt liv fram till ett barn och den andra gruppen som bygger sitt liv parallellt med barnet. Att först stabilisera sitt liv, med barn som ett mål, är någonting som jag tycker är lika tydligt i Sverige som de exempel McMahon tar från kvinnorna i sin studie från Kanada.

Samtidigt som jag kände mig skeptisk till mammagruppen som jag skulle träffa längtade jag efter att ingå i ett sammanhang. Jag var intresserad av att höra hur nyblivna mammor i grupp pratar om sig själva och sina barn. Väl där, märkte jag att mammorna bara pratade om sina barn och det var väldigt skönt att få göra det. Att inte prata om mig själv. Att inte representera mig själv, prata om vad jag gör och vem jag är.

Iakttagelse från mammagrupp:

Nynnande och guppande mammor vandrar omkring i ett rum. De samtalar med varandra. Med sneda nackar och spända axlar håller de sina små bebisar i famnarna. Blickarna som mammorna ger varandra under samtalen skiftar ofta mellan dem och bebisarna. Det pratas bara om barn. Sömn, mat, närhet och behov. Skiftningar i tonlägena som de har när de pratar med sina bebisar och deras normala samtalsröst går ofta in i varandra. Det låter som en melodi. I rummet är det varmt och det luktar bebis.

För mig var det annorlunda att börja leva mitt liv genom mitt barn, att bygga en så stor del av min identitet på ett mödraskap. I det finns det många styrkor men jag tyckte att det var svårt att avsäga mig en så stor del av mig själv i relation till andra människor. Jag kom på mig själv med att till viss del rygga för mammarollen. Jag ville vara en mamma, men en sån där cool mamma, som lever sitt liv som vanligt och som tar med sitt barn till alla sammanhang som hon normalt är i. Men det var

² McMahon. Engendering Motherhood: Identity and Self-Transformation in Women's Lives, 266.

svårt. Svårare än jag trodde. Jag ville inte vara en sån där mamma som är mycket hemma, tappar mina relationer, min stil, min livsstil. Liv Strömquist och Caroline Ringskog Ferrada-Noli pratar om önskan om att vara en sådan mamma i avsnittet ”She's missförstådd again tonight” i deras pod *En Varg söker sin pod*.³ Jag har svårt att skilja deras röster åt, men någon av dem berättar om att hon under sin förlossning på sjukhuset under en lite lugnare fas tog fram sin telefon och skickade lite jobbrelaterade mail för att få leva lite i den imagen. Det säger en del om det samhälle vi lever i och hur gärna vi bygger upp våra identiteter på jobb, karriär och fritidssysselsättningar och den inre konflikt som uppstår när insikten om att vara hemmavid en längre tid når en. Men jag tycker också att det sätter fingret på de krav som finns i kvinnor som kommer att ingå i ett mödraskap. Kraven som finns i oss och kraven som finns utanför oss. Redan på 50-talet skrev psykoanalytikern Donald W Winnicott om att det räcker gott att vara en ”good enough mother”⁴. Betydelsen är ordagrann – att du helt enkelt duger som du är, bara genom att finnas där. Men i relation till imagen som jag spekulerar i ovan finns också ett tydligt då, nu och sen. **Då** som i hur livet såg ut innan, **nu** som är en helt obeprövad tid och ett **sen** som är än mer abstrakt att förstå än nu. En transformation som både är kroppslig och psykologisk. Och olika tider som är svåra att se över och bortom.

Sverige har under senare delen av 1900-talet gått mot ett mer liberalt och individualistiskt samhälle, ett samhälle med en stark tro på självförverkligande som har genomsyrat många liv, ekonomiskt och relationellt. Mammavollen krockar med idén om att vara självständig. Att hela tiden ge och ge och ge är någonting som inte går att blunda för i relation till ett barn och i det sker det en rad avväganden. Litteraturvetaren och författaren Nina Björk skriver i sin bok *Lyckliga i alla sina dagar* om denna dubbelhet, förvirring och rollkonflikt. ”Jag hade ett barn vid mitt bröst – och jag kände mig revolutionär. Jag tog hand om ett barn – och jag blev allt det vårt samhälle föraktar: vårdande, uppoffrande, bunden.”⁵ Egenskaper som förmodligen skulle stanna upp vilken framåtsträvande individualist som helst. När Björk skrev boken *Fria själar* hade hon fått sitt andra barn och hon skriver att hon tycker sig ha upptäckt ”att vi lever i en kultur som i grunden förnekar vad det är att

³ Liv Strömquist och Caroline Ringskog Ferrada-Noli. *En varg söker sin pod* – She's missförstådd again tonight. 2015-11-19. (podcast). <http://podcasts.nu> (Hämtad 2016-03-06)

⁴ Donald Winnicott. Transitional objects and transitional phenomena, *International Journal of Psychoanalysis*, 1953, 34:89-97

⁵ Nina Björk. *Lyckliga i alla sina dagar: om pengars och människors värde*, Wahlström & Widstrand, Stockholm, 2012, 35.

vara människa. Som förnekar människan som en beroende och relationellt bestämd varelse.”⁶ I mötet med ett litet barn blir det tydligt, att våra mest grundläggande behov såsom närhet, mat och sömn måste finnas där. Ingen människa kan vara ensam eller klara allting själv. Alla människor har behov av att ingå i sammanhang, alla behöver relationer och olika trygghetsnät för att fungera som människor. Att leva med ett barn under dess första månader är en stor behovskurva. Under hela min mammaledighet var jag inställd på att, sen, när denna ledighet är över kommer livet att återgå till det jag hade förut. Till min vardag. Jag längtade efter den. Desto mer tiden gick desto mer insåg jag naiviteten i det. Kanske var det ordet mammaledighet som förvirrade mig. Det här barnet kommer att vara en del av mitt liv länge, länge och det kommer att kräva en stor del av min tid och hjärna, inte minst mina känslor.

Det är svårt att vara mamma, konstnär, tänkande, lyckad, i relationer och att räcka till som människa. Som mamma behöver du ofta göra mer ifrån dig. Dubbelt arbete, dubbelt liv. I en debattartikel i *Dagens Nyheter* av Ann Heberlein.⁷ (teologie doktor i etik) skriver hon om Josefine Adolfssons antologi *Ingens mamma. Tolv kvinnor om barnfrihet*. Antologin sammanställer texter av, som titeln beskriver, tolv kvinnor som berättar om varför de har valt bort att skaffa barn. Några av kvinnorna i antologin beskriver sig själva som rationella och att de tagit rationella beslut, vilket blir intressant i relation till det McMahon skriver om i sin avhandling om att vara vuxen när man skaffar barn, dvs mogen. Att vara rationell är ett typiskt manligt förknippat ord. Det är mer rationellt att börja med karriär och sen gå in i ett barnliv, det än mer rationellt att helt välja bort barn. Det finns en semantisk delning i vilket vokabulär vi använder för män respektive kvinnor och vilka egenskaper vi per automatik, genom språket, tillskriver dem. Kvinnorna i antologin berättar om reaktioner de fått på grund av deras val att vara barnfria, de ”avfärdas som omogna och egoistiska alternativt ömkas och tolkas som traumatiserade eller rentav beskrivs som barnhatare.”⁸ En man skulle sällan få samma reaktion på att välja att vara barnfri. Många kvinnor har förmågan att få barn. Men att det skulle vara en nödvändighet i sig är provocerande. Heberlein blickar bakåt i kvinnors hemmavarande och barnpassande historia och istället för regression vill hon se en progression i en utjämning av vem som kan ta plats och var.

⁶ Nina Björk. *Fria Själur: Ideologi och verklighet hos Locke, Mill och Benedictsson, Wahlström & Widstrand*, Stockholm, 2008, 9.

⁷ Ann Heberlein. Ann Heberlein om antologin ”Ingens mamma”. *Dagens Nyheter*. 2014-01-13. <http://www.dn.se> (Hämtad 2016-03-06)

⁸ Ann Heberlein. Ann Heberlein om antologin ”Ingens mamma”.

Lösningen kan inte vara att sluta föda barn. Det måste gå att kombinera barn med det där som kallas karriär. Att välja bort barn för att få skriva och tänka är knappast radikalt: Det är väl precis det kvinnor tvingats göra i århundraden för att kunna spela på männens villkor?⁹

Sverige idag är ett land som har kommit en bit på vägen men där skillnaden mellan mäns och kvinnors räkmackor ser lite olika ut. Heberlein ropar efter alternativ, andra än de som går under flagg med ord som: det är lugnt jag offerar mig själv i ett samhälle som proklamerar att jag kan bli vad jag vill när jag vill. Hon pekar mot ett samhälle där mammor och pappor är hemma med sina barn lika mycket och där pappor inte lika ofta blir ifrågasatta av sina chefer när de vill vara pappalediga. Där är vi inte idag. Och att pröva det motsatta vore ett hot mot en ekonomisk och patriarkal samhällsstruktur. Men det finns någonting väldigt skavande i att tänka tankar om att behöva välja antingen det ena eller det andra. Tänka eller inte. Mamma eller inte.

I skrivande stund är min son ett och ett halvt år. Han går på förskola och jag är där, tillbaka till vardagen. En mer effektiv sådan med många tidsmässiga begränsningar. Genom BVC fick jag möjligheten att träffa en liten mammagrupp som jag sedan träffade kontinuerligt. Det fina med en mammagrupp är att ha en plats att prata om allt det som hela tiden rör sig i huvudet. Liknande en gruppterapeutisk situation. När jag var gravid tänkte jag på varför och hur det kunde vara möjligt att jag som kvinna kunde ha en så begränsad kunskap, eller snarare medvetenhet, om graviditeter och förlossningar. Jag brukade tänka när jag satt på bussen: ”hon är mamma och hon och hon och hon.” Det finns så många mammor, jag är omgiven av mammor men det var som en stor tom, tyst del i min hjärna. Det fick mig att börja tänka på var någonstans kvinnor pratar om sina erfarenheter? Vill de det? Är det viktigt för kvinnor att prata om tiden? Om det inte känns viktigt varför är det i så fall på det viset? Varför skulle det vara viktig och för vem? Ungefär samtidigt som jag hade de här frågorna i huvudet träffade jag en vän som bor på Island. Hon var gravid och berättade att på Island finns ett nytt program som du som blivande mamma kan ta del av. Då går du kontinuerligt och träffar en terapeut under både graviditeten och sedan när barnet är fött, upp till att barnet blir 1-2 år. För att kunna fånga upp förlossningsdepressioner men också för att ha ett samtalsstöd under en intensiv livsprocess. Att få det här berättat för mig triggade mig. Det kändes självklart att det finns ett behov att tala om det. Jag ville göra det. Kvinnor har en lång historia som gång på gång negligerats och förminskats och därmed nästan gått obemärkt förbi. Men den går att skriva om, den går att omformulera. Och det måste ske kontinuerligt och det måste ske medvetet av kvinnor. Vår

⁹ Ibid

historia är överrepresenterad av män som har berättat om verkligheten och livet. Inte minst i litteraturen, konsten och film, alltså i finkulturen. Hélène Cixous skriver i sitt manifest *Medusas Skratt* där hon uppmanar kvinnor att genom skrift uppluckra strukturer och kvinnor att engagera sig i sina kroppar.

Jag ska tala om den kvinnliga skriften: *om vad den ska göra*. Kvinnan måste skriva sig själv, kvinnan måste skriva om kvinnan och föra kvinnorna till skriften, som de varit skilda från lika brutalt som ifrån sina kroppar; av samma skäl, genom samma lag, i samma dödliga syfte. Kvinnan måste ta sig an texten – och världen, och historien – med egen kraft.¹⁰

Stora delar av Cixous manifest handlar om att kvinnor ska ta pennan till pappret. Det finns en uppvaknande ton i hela texten och den förmedlar att tiden är nu, att det är dags att ta platsen nu och vara platsen. Kvinnor som objekt existerar på alla plan men riktiga kvinnobilder får man leta efter. Jag har möjlighet, att visa en annan verklighet av en tid som känns självklar och upplevd av många. En annan verklighet som är ny för varje mamma som föder sitt första barn. Transformationen som hon hamnar i måste bli tagen på allvar och den måste vara synlig på många plan samtidigt. För det är en förvirrande tid. Och här blir det svårt för en fruktbar diskussion bör ha en ton som inte känns för generell, för då riskerar den att vara representativ utan udd. Och om tonen förmedlar kamp då riskerar den att vara kontraproduktiv i form av motargument. Vardaglighet och verklighet med vissa förskjutningar kan vara en väg att gå. Här inser jag dock att jag behöver förtydliga. Det har skrivits mycket om kvinnor och deras bebisar ur ett vetenskapligt, medicinskt, sociologiskt och filosofiskt perspektiv. Det jag eftersöker är interdisciplinärt och en förflyttning från hemmet och det privata. Någonting som inte är helt lätt men i den förflyttningen kommer vi att hitta andra värden och andra samtal. En kvinna och mamma som verkligen tar sig an texten, och som jag vill skicka en slängpuss över Atlanten till är poeten Maggie Nelson. I hennes bok *The Argonauts* som pendlar mellan teori, poesi och verklighet skriver hon bland annat om sin graviditet och förlossning. En förlossningsskildring som på många vis liknar flera av de berättelser som jag tagit del av genom framförallt bloggar men också i mina samtal med mammor. Skildringen liknar en berättelse som en mamma berättar för en annan mamma under mun till mun förhållande men vad som gör den speciell är att den finns i en bok. Den är poesi. Den är inte en informationsbok för gravida som du får tryckt i handen av en barnmorska från mödravårdscentralen som är full med tips och vaga formuleringar utan emfas och med mycket reklam.

¹⁰ Hélène Cixous, *Medusas Skratt*, Modernista, Stockholm, 2015, 5

När mitt barn bara var några månader var jag på Nationalmuseet i Stockholm och såg utställningen *Från tsarer till Folkkommisariet* med rysk konst från 1800-talet till sovjettiden. På många av målningarna fanns nakna kvinnor och jag förstod för första gången i mitt liv att den där klassiska avbilden av en naken kvinnas kropp med bullig mage, fylliga bröst och mulliga höfter är bilden av en kvinna som har fött barn. Jag hade fått en helt ny referensram och jag förstod den kroppen. Jag förstod också avbilden annorlunda än jag gjort tidigare i mitt liv. Jag kom på mig själv med att tänka när jag stod där och tittade på en målning: men hon måste varit gravid ganska nyligen. Vart är hennes barn? Undra om hon ammar i pauserna när konstnären inte målar? Kvinnor som objekt i ett måleri är väl använt genom måleriets historia. Men det har sällan varit kvinnor som målar dem. En avbild är alltid någons tolkning och någons koreografi. Jag kan inte låta bli att fundera över hur samma målning hade sett ut om det hade varit en kvinna som målat av dem och om kvinnorna faktiskt varit relativt nyförlösta. Om bebisarna låg där bakom buskarna och gnällde med pipiga stämmor. Som i en hungrig matkör i väntan på att få somna om. Den feministiska och marxistiska konsthistorikern Griselda Pollock skriver i sin text *Det moderna och kvinnlighetens rum* om skillnaderna hon ser i kvinnors och mäns måleri från 1800-talet och framåt. Hon beskriver skillnaderna i vilka sociala rum män respektive kvinnor visades i, offentliga och privata, och på vilka villkor de vistades där. Och att deras olika sätta att leva, beroende på vilket strukturellt och socialt regelverk de var tvungna att förhålla sig till. Vilket har påverkat respektive grupps blick att avbilda. Hon skriver om att bli medveten om det och att koda bilderna därigenom. ”Istället för att betrakta målningarna som dokument som speglar eller uttrycker dessa villkor, skulle jag vilja understryka att måleri som praktik i sig är *en plats där könsskillnad skrivs in.*”¹¹

Någonting som upprepas, visuellt och verbalt blir till slut en verklighet. Potentiella tolkningar suddas ut och kvar finns en eller flera tolkningar som till slut blir en verklighet eller en representant för en viss tid. Hela mitt arbete ställer sig frågan: vad är det vi missar, vad är det som inte syns men som finns där? Jag tittar på moderskapet och skalar ner det i klyftor och tittar på vad som inkluderas och exkluderas i den allmänna bilden av modern och moderskapet. Att söka andra verkligheter än de schablonartade arketyperna är något som Pollock skriver om i *Frånvarande kvinnor: nytt perspektiv på kvinnobilder*. Hon beskriver att genom att dechiffrera en historia går det att synliggöra annat som skedde vid samma tidpunkt men som inte fått samma patos på grund av rådande

¹¹ Griselda Pollock. *Det moderna och kvinnlighetens rum*. I *Konst, kön och blick*, Anna Lena Lindberg (red.), 165-210. Stockholm: Norstedts Förlag AB, 1995, 198.

strukturer och att göra det är inte att överge historien. Det finns alltså ytterligare historier. Hon fortsätter att beskriva sönderdelningen. ”Det innebär att man förkastar en berättelse som binder en grupp historiska händelser i en långsiktig kronologi som lätt lånar sig till stöd åt överhistoriska traditioner med rötterna i ett mystifierat förflutet.”¹² Men hon poängterar också att det inte enbart går att fastna i att det skulle vara strukturer som producerar problem, utan också sociala sammanhang som fungerar som meningsbyggare. Genom att synliggöra det blir det också möjligt att förskjuta dessa ytterligare lager av system och förändra blicken i ordningen.

För mig som bildkonstnär i ett arbete om mödrar känns det oerhört viktigt att inte späda på en roll och en tillskriven schablon. Inte bara i bild utan också i text. I mitt visuella material har jag varit försiktig med att avbilda en nybliven mammas eller en gravid kvinnas kropp. De avbilderna har många referenslager. Vi har ett sätt att koda dem och vi tillskriver henne egenskaper och relationer. De klassiska texterna och konstverken har villat bort oss i tolkningar om kvinna och kvinnlighet. Mitt projekt *sen var vi alltså mammor* består av små fragmentariska målningar som fungerar som ett dokumentärt material över vardagslivet hemma med barn. Mycket mjuka material. Stort fokus på sömn, vila, tvätt och dusch. Det är ett stumt måleri med matta färger. Situationerna känns lämnade och inte avslutade. Jag använder mig inte av den klassiska avbilden av modern och hennes barn men hennes spår av görande finns där. Det arbetet kvinnor gör i sina hem och med sina barn.

Många människor delar erfarenheten av att föda barn. Det sker dygnet runt, hela tiden. Det är helt enkelt väldigt vanligt att få barn. Och i det där vanliga och vardagliga finns det en förminskande makt. Det spelar ingen roll hur många gånger en snart nybliven mamma får höra att ”*Det kommer att gå så bra med förlossningen. Kvinnor i alla tider har fött barn.*” Om man inte kan spola fram tiden och sen tillbaka är det omöjligt att veta hur det kommer att gå, vilket är lätt att tänka när mantrat ska inge någon form av procentuell trygghet. Som en förväntad nedärvd kunskap. Det är abstrakt att tänka på kvinnor i plural som gjort jobbet genom tider när man är i en förlossning i singular. I ett symbiotiskt förlopp där bebisen inne i magen verkar ha en biologisk erfarenhet av att klämma sig ut, trots att den aldrig lämnat en kropp förut. Det är en mäktig känsla att möta ett nytt liv. I det där vardagliga och vanliga som pågår parallellt med det stora och existentiella finns det en dubbelhet. Att ha blivit en till, medan det för andra är en gullig bild i ett uppdaterat facebook-flöde. Och väl hemma med bebis pågår allt det där som alltid pågår utanför fönstret.

¹² Griselda Pollock. Frånvarande kvinnor: nytt perspektiv på kvinnobilder. I *Feministiska konstteorier*, Joan Rivière och Sara Arrhenius (red.), 103-132. Stockholm: Raster, 2001, 117.

Tabut mot den gravida kvinnan och kvinnors kroppar har varit en del av hela vår kristna historia. Vilket är en anledning till ett samtida och kvarlevt förminskande av tiden som gravid och nyförlöst. Författaren Anita Goldman skriver i sin bok *Våra bibliska mödrar* om när Eva äter av äpplet och lockar med sig Adam att göra detsamma och de blir medvetna om sin nakenhet inför varandra. Ormens kunskap som kvinnan lockades av är den om sex.

Dess mysterium har i alla tider erbjudits mannen av gudinnan i kulturer där gudomlighet, fruktbarhet, sexualitet och kvinnlighet var intimt förknippade. Det är förstås därför ormen vänder sig just till kvinnan med denna uråldriga kunskap[...]¹³

Och Gud bestraffar Eva med jobbiga graviditeter och att föda i smärta. Han ruggar på styrkan i den makt hon bebodde, alltså ”makten över fruktbarheten, födandet och förlossningen.”¹⁴ Här börjar alltså en lång skamfull och smutsig berättelse som har färgat kvinnors och mäns tolkningar av smärtan förknippad med havande i hela vår kristna historia. Där kvinnan ska påminnas om felet urkvinnan Eva gjorde i Edens Lustgård under alla sina graviditeter och förlossningar. Cixous gör ett försök att ta makt tillbaka till kvinnan och hävdar makten en gravid kvinna kan få genom att vara den som faktiskt levererar ett barn till vår jord. Att hon då, under en graviditet kan vara allt det som hon faktiskt är och i relation till makttagandet som Goldman beskriver att Gud gjorde mot kvinnan går kvinnan i Cixous citat nedan tillbaka till den tid innan Eva kom till. Där kvinnan får äga den kunskap som hon tidigare, dvs innan gamla testamentet, haft. Då de mäktigaste gudarna även var gudinnor, däribland Moder Jord, som inte var en gudinna vars livmoder, blod eller fertilitet var något att hyssja om.

Vi ska sluta gå framåt baklänges, vi ska inte hålla tillbaka något så enkelt som lusten till liv. Oraldrift, analdrift, röstens drift; alla våra drifter är goda krafter, och bland dem finns driften till dräktighet [...] Vi ska inte förneka oss graviditetens njutningar, om de behagar oss, de som för övrigt alltid dramatiserats eller villats bort eller fördömts i de klassiska texterna. För om det finns något som verkligen drivits undan är det förstås där man hittar det: tabut mot den gravida kvinnan, vilket säger en del om styrkan hon då tycks ha, eftersom [...] (hon) värderar *sig själv* som *kvinn*a i sina egna ögon, och intar sin kropp och sitt kön utan tvekan.¹⁵

¹³ Anita Goldman. *Våra bibliska mödrar*. Stockholm: Natur & Kultur, 1988, 36. ¹⁴ Goldman. *Våra bibliska mödrar*, 37.

¹⁴ Ibid, 22

¹⁵ Hélène Cixous, *Medusas Skratt*, Modernista, Stockholm, 2015, 27.

Hon blir allt det hon kan vara! Hon är allting plus ett, hon är stark och föder med urkraft. I styrkan finns en fullkomlighet och hon har maken över sig själv och sin kropp.

En mammas ord, skickade i en mailkonversation:

”som gravid utgjorde jag bilden av en kvinna, utlånad som symbol. Ingen makt, utan alla andra har makten att styra över min kropp för att rädda barnet, ät inte så, drick inte så.. intresset för mig som individ försvinner. Min identitet suddas ut av min omvärld istället är nu min kropp i fokus som en kapsel att avla fram guld ur. Samtidigt, total avsexualisering, stor upplevelse, både negativt och positivt, ovan att inte bli bekräftad. Fromma blickar från både män och kvinnor i alla åldrar, du är helig!! Även ett fåtal aggressiva äldre män, mycket märkligt.”

Under tiden som jag var en del av mammagruppen på barnavårdscentralen blev jag allt mer säker på att jag ville göra ett projekt som på något vis behandlade perioden som jag var i. Det var helt aktuellt för mig. Jag upplevde ett behov, inte bara i mig själv utan också genom de kvinnorna jag träffade, och jag fick bråttom. Behovet var att dela erfarenheter och mycket handlade om att säga saker högt mest för att kunna reflektera över det som hade hänt. Då jag förstod att det verkligen var en pågående process som förändrat många av de mammorna jag träffade såväl inåt som utåt.

McMahon skriver om samma insikt ifrån hennes undersökning. ”Becoming a mother involved a process of resocialization in which women experienced themselves as profoundly changed.”¹⁶ Jag förstod också att snart kommer min kropp och mitt kroppsliga minne få mina brinnande känslor för processen jag var i att svalna. Jag kommer att titta tillbaka på tiden och tänka att det var någonting jag gick igenom då och som inte kommer att kännas relevant senare och jag kommer att ifrågasätta varför det skulle kännas relevant för någon människa över huvudtaget. Men förloppet repeteras liksom i cykler i en nybliven mamma efter en annan och kommer aldrig att avaktualiseras. Och med det i tankarna började jag att träffa mammorna ifrån gruppen enskilt för samtal där de på ett fantastiskt sätt delade med sig av sina erfarenheter. Det var viktigt för mig att inte enbart grunda mina tankar på min erfarenheter och teori då jag ser ett absolut värde i att tala direkt med de kvinnor

¹⁶ McMahon. Engendering Motherhood: Identity and Self-Transformation in Women's Lives, 267.

som erfor det i stunden, som var i processen just då. Med mig från de samtalen har jag en stark kollektiv känsla av erfarenheter. Men det är en känsla som krockar med många mammors hemmavarande som aktivt letar närhet i samtal med en jämlik. En annan som förstod den tid de var i.

Looking back, it now seems to me this research was a little like looking at images of life in a mirror – I could feel safe in that a reflected image might protect me from consequences of being myself drawn into maternity. Instead it drew me personally and intellectually into the enigmatic and multiple meanings of motherhood.¹⁷

Som konstnär är jag långsam i mina arbetsprocesser. Den här essän har varit ett bra sätt för mig att strukturera upp olika infallsvinklar med ambition att sedan kunna använda det på ett relevant sätt i mitt visuella material. Essän har fungerat som en samtalsmetod med mig själv och andra, såväl levande som döda och genom böcker och verkliga berättelser, där jag har kunnat reflektera och tänka fritt. Texten började i ett behov som har omformulerats och tolkats och kapitlen skulle kunna bli många fler. I essän har jag mer eller mindre djupgående skrivit om några potentiella svar på min fråga om varför det är så tyst. Dels tänker jag att det handlar om den vardagliga aspekten, att det är något som sker hela tiden, dygnet runt och alltid har gjort och dels är det något som pågår i folks hem. Det finns i alla fall i Sverige och det är i en svenska kontext mina argument utspelar sig, en stark norm om att det som sker inom familjen också stannar inom familjen. Sen har jag kort skrivit om att tiden går och den avaktualiseras, tiden och det upplevda blir således föränderligt. En annan anledning till tystnad är tabut mot den gravida kvinnan och kvinnors kroppar som varit en del av hela vår kristna historia. Avbilden av mamman och kvinnan har den tillika en skuld i förminskningen och vilket samhälleligt utrymme hon har getts genom tider. Sist men inte minst kan det ha att göra med makten kvinnan har då det enbart är hon som är begåvad med att bära barn.

¹⁷ 18 Ibid, 263.

Källor:

Björk, Nina, *Lyckliga i alla sina dagar: om pengars och människors värde*, Wahlström & Widstrand, Stockholm, 2012

Björk, Nina, *Fria själar: ideologi och verklighet hos Locke, Mill och Benedictsson*, Wahlström & Widstrand, Stockholm, 2008

Cixous, Hélène. *Medusas Skratt*, Modernista, Stockholm, 2015

Goldman, Anita. *Våra bibliska mödrar*. Stockholm: Natur & Kultur, 1988

Heberlein, Ann. Ann Heberlein om antologin ”Ingens mamma”. *Dagens Nyheter*. 2014-01-13. <http://www.dn.se/kultur-noje/kulturdebatt/ann-heberlein-om-antologin-ingens-mamma/> (Hämtad 2016-03-06)

McMahon, Martha. *Engendering Motherhood: Identity and Self-Transformation in Women's Lives*. New York: The Guilford Press, 1995.

Nelson, Maggie. *The Argonauts*. Minneapolis, MN: Graywolf Press, 2015

Pollock, Griselda. Frånvarande kvinnor: nytt perspektiv på kvinnobilder. I *Feministiska konsteorier*, Joan Rivière och Sara Arrhenius (red.), 103-132. Stockholm: Raster, 2001.

Pollock, Griselda. Det moderna och kvinnlighetens rum. I *Konst, kön och blick*, Anna Lena Lindberg (red.), 165-210. Stockholm: Norstedts Förlag AB, 1995.

Strömquist, Liv och Ringskog Ferrada-Noli, Caroline. *En varg söker sin pod – She's missförstådd again tonight*. 2015-11-19. (podcast). <http://podcasts.nu/avsnitt/en-varg-soker-sin-pod/shes-missforstadd-again-tonight> (Hämtad 2016-03-06)

Winnicott, Donald. Transitional objects and transitional phenomena, *International Journal of Psychoanalysis*, 1953, 34:89-97

Appendix

Collagen: *Låt oss förstå denna omvälvande tid. Alltid pågående 1 & 2.*

Det vore bra om vi kan
ses hemma hos mig.

